

K historii Krkonošského národního parku

5
1963 / 2013

Krajina Krkonoš byla již od středověku využívána člověkem (viz také články na str. 157–183 tohoto čísla). Krkonoše poznamenala v několika vlnách intenzivní těžba dřeva, dobývání nerostných surovin a jejich zpracování. Mozaiku lesních a nelesních ekosystémů zásadně ovlivnilo zemědělství zaměřené na živočišnou výrobu, rozptýlené do tisíců hospodářství od údolí až po hřebeny. V údobí se v 19. stol. rozvinul textilní, dřevozpracující a papírenský průmysl využívající říční vodu jako zdroj energie i surovinu. Na znečištění prostředí se přitom nehledělo.

Ochrana krkonošské přírody před vyhlášením KRNP

První poškozování přírody Krkonoš, kterému se snažil zabránit stát, však souviselo s turismem. Impulzem pro vydání prvního českého zákonného předpisu o ochraně přírody byl totiž nadměrný sběr rostlin. Výnos c. k. místodržitelství o ochraně krkonošské flóry má datum 16. března 1903. Hrabě Jan Nepomuk František Harrach v r. 1904 zřídil soukromou rezervaci na Strmé stráni (60 ha na úbočí Krkonoše nad Labským dolem) a zároveň jeho lesnický personál dostal za úkol sčítat horskou květenu. První československá vyhláška o ochraně krkonošské květeny z r. 1919 stanovovala dnes neuvěřitelné sankce (za ničení rostlin bylo možné uložit pokutu až 200 tehdejších korun nebo dva týdny vězení), ale bez systematického vymáhání specializovaným úřadem neměla praktický účinek. V r. 1920 vyhlášku se stejným předmětem vydala i Okresní politická správa v Jilemnici.

Dne 30. dubna 1923 podal botanik prof. František Schustler první návrh na zřízení národního parku. Uvědomoval si, že samotná druhová ochrana není účinná, že je potřeba chránit celé rozsáhlé území. Uvažoval ale i prakticky: většina rozlohy měla být chráněna částečně s ohledem na hospodářské zájmy a jen nejcennější partie se měly stát úplnou rezervací. Schustler navrhl i financování ochrany přírody a úpravy turistických cest ze vstupného. Za první republiky však byla přijata pouze kusá opatření – další vyhlášky okresních úřadů v Jilemnici a Vrchlabí k ochraně květeny, vydané v r. 1930. O rok později na podnět prof. Karla Kaviny (působícího na lesnické fakultě Českého vysokého učení technického v Praze) byly prohlášeny rezervací Kotelní jámy. To se vyplatilo při výstavbě silnice na Krkonoše v letech 1934–36. Stanovení omezujících podmínek pro vedení trasy i realizaci, dosažené úsilím zastřešeným generálním konzervátorem ministerstva školství a národní osvě-

ty Rudolfem Maximovičem, bylo inspirativním úspěchem.

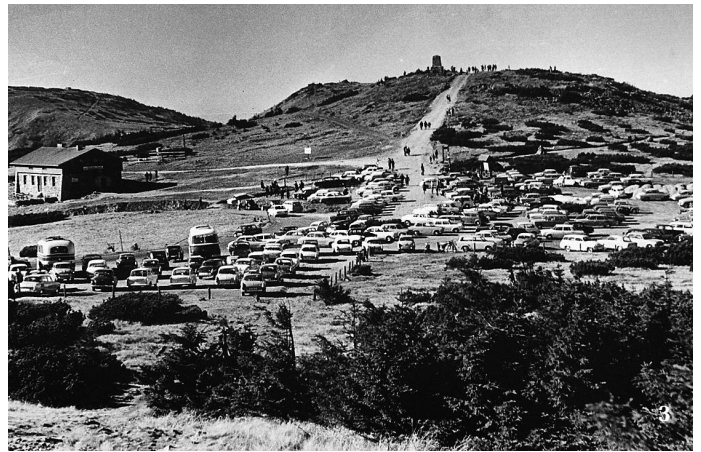
V letech 1937–38 poznamenala hory výstavba stálého opevnění. V kleči a místy také v lesích zůstaly dodnes patrné střelecké a pozorovací průseky a nové vozové cesty. Zřetelné stopy zemních prací ukazují, jak pomalu horské ekosystémy regenerují. Systém opevnění byl ve své době nejrozsáhlejší stavební akcí v Krkonoších. Kdo by tehdy tušil, že ho o 40 let později mnohonásobně překoná výstavba silnic, lesních komunikací, sjezdových tratí a rekreačních objektů?

Zesílený nápor čekal na přírodní prostředí Krkonoš po 2. světové válce. Čeští osídlenci nemohli nahradit odsunutě původní německé obyvatelstvo v dostatečném počtu – a hlavně neměli zájem o tradiční hospodaření, které spoluvytvářelo zdejší hodnoty. Majitelé zemědělských pozemků (včetně hoteliérů nebo později chalupářů) museli odvádět dávky píce a na loukách tak byla kromě nejvyšších poloh vynucena alespoň seč. Mnoho hůře dostupných pozemků ale zůstalo opuštěno a buď spontánně zarostlo náletem dřevin, nebo bylo osázeno nekvalitními smrkovými monokulturami. Výměru luk snižovala i sukcese dřevin na okrajích enkláv – tento trend místy pokračuje dodnes. Ve výrazném kontrastu k opouštěným hospodářstvím bylo opětovně rozběhnuté turistického průmyslu v letoviscích. Kvalitu pro lépe situované občany ovšem brzy nahradila hromadná rekreace. Dostupnost hor usnadnily lanovky – kabinovou lanovku v Janských Lázních z r. 1928 následovala první sedačková lanovka na Pláň v r. 1947 a na Sněžku v letech 1949–50.

Vyhlášení 8 státních přírodních rezervací (SPR) výnosem ministerstva školství ze dne 4. března 1952 – první etapa zrodu Krkonošského národního parku – bylo velkým průlomem. Představovalo výsledek úsilí botanika a lesníka prof. Aloise Zlatníka, geologa prof. Odolena Kodyma, botanika prof. Karla Kaviny, zoologa-entomologa prof. Josefa Mařana a pracovníků tehdejší Státní správy památek (později Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody) Jaroslava Veselého a Zdeňka Vulterina a dalších. Znovu vyhlášenou přísnou (úplnou) rezervací Kotelní jámy s novými SPR Pančická louka a Labský důl obklopovala částečná SPR Západokrkošská. Přísné SPR Úpská rašelina a Obrí důl se nacházely ve středu částečné SPR Východokrkošská. Mimo velké rezervace

1 Pokládání elektrického kabelu od Labské boudy k Martinovce a ke Sněžným jámám (asi r. 1969). V pozadí se začínají kopat základy nové Labské boudy, vpravo od nich je svah erodován po sešlapání vegetace turisty. Podobně jako na Sněžku jsou kabely a vodovod taženy z polské strany, na Sněžné jámy vede kabel z Čech. Výměna povrchových vedení za zemní kabely probíhá v Krkonoších od r. 1965 dodnes. Za tu dobu byla také důsledně elektrifikována téměř všechna dosud nepřipojená místa (z velkých enkláv např. Klínové Boudy až v r. 2008). Necitlivé provádění liniových staveb představuje riziko vážného poškození okolní přírody.

ležela přísná SPR Černohorská rašelina. Dohled nad těmito chráněnými územími vykonávali pouze tři konzervátoři ochrany přírody – Jindřich Ambrož, Josef Šourek a Zdeněk Pilous, podřízení Krajskému národnímu výboru (KNV) v Hradci Králové. Jen trochu pomohlo, že se od r. 1954 věnovala ochraně přírody také Horská služba.

V obou částečných rezervacích bylo povoleno vysokohorské zalesňování, úplně rezervace se ponechaly přirozenému vývoji. Praxe 50. let byla svérázná: hora Medvědí v Západokrkonoské SPR byla provrtána pětipatrovým uranovým dolem. Úbočí Sněžky v SPR Obří důl poškozoval rozsáhlý rudný průzkum a po konfliktu s pracovníky těžební organizace byl z politických důvodů odvolán konzervátor Josef Šourek, autor základního krkonoského floristického díla Květena Krkonoš (Academia, nakladatelství ČSAV, Praha 1969).

Vyhlášení KRNAP a první kroky (1963–73)

V r. 1962 byl přijat první územně plánovací dokument regionu – Územní plán rajonu Krkonoš, jehož předmětem sice nebyla ochrana přírody, nicméně stanovil, že v Krkonoších má být zřízen národní park; byl vyhlášen nařízením vlády č. 41/1963 Sb. ze 17. května 1963. V létě téhož roku začal ředitel parku Miroslav Klapka budovat Správu KRNAP se sídlem ve Vrchlabí, organizaci Východočeského krajského národního výboru (VčKNV). První půlrok trvalo založení organizace a navázání kontaktů s místní veřejností; Správa úzce spolupracovala s Horskou službou. V r. 1964 vznikly vědecká rada a aktiv architektů. Poradní sbor sestavený ze zástupců místní a okresní správy se záhy přeměnil na Komisi rady VčKNV pro KRNAP. O činnosti Správy informoval bulletin Zprávy KRNAP (1964–67). Útlý čtvrtletník byl od r. 1968 nahrazen populárně naučným časopisem Krkonoše, vedeným Jiřím Sehnalem. Pro odbornou veřejnost vznikl recenzovaný sborník vědeckých prací Opera Corcontica, který vychází nepřetržitě 50 let. Jeho prvním redaktorem (1964–71) se stal Josef Fanta. Vědeckou redakci zajišťoval zprvu Jan Jeník, tehdy docent oddělení geobotaniky Přírodovědecké fakulty UK v Praze, a od druhého ročníku prof. Emil Hadač (dlouholetý předseda vědecké rady KRNAP, jenž později vytrvale bojoval zejména proti stavební zátěži krkonošských hřebenů).

Práci zahájili také první tři profesionální strážci Herbert Berger, Josef Buchar

a František Jindříšek. V r. 1964 se ustavil Sbor dobrovolných strážců, o rok později měl už 81 členů. Počet placených strážců se postupně zvyšoval a území KRNAP se rozdělilo na 7 ochranných obvodů. Bylo zahájeno označování přírodních rezervací i vlastního parku (dokončeno v r. 1967). Začala také regulace dopravy – rozvoj motorismu se ukázal jako jeden ze zásadních vlivů na území. Až do r. 1974 bylo možné volně vjet automobilem přímo do Západokrkonoské rezervace, na Krkonoš k Vrbatově boudě! Sama Správa ve snaze usměrnit provoz tam r. 1965 rozšířila parkoviště.

V protikladu ke zvyšování návštěvnosti parku se naplno projevil následky vylidnění pohraničí. Úbytek obyvatelstva mezi lety 1930–61 na území KRNAP činil 40–80 %. Konec tradičního hospodaření na horských loukách v subalpínském stupni nikomu nevdal; jednak v částečných rezervacích probíhal projekt vysokohorského zalesňování klečí a navíc nezasahování do porostů bylo v souladu s tehdy ještě praktikovaným konzervačním přístupem k ochraně přírody. Již v prvních letech existence se však Správa snažila pomoci při organizaci senoseče v nižších polohách. Velkým úkolem byla rekonstrukce a údržba horských cest, o které se dvě až tři desetiletí většinou nikdo nestaral.

V r. 1967 Správa převzala Krkonoské muzeum ve Vrchlabí a rekonstrukce zchátralé klášterní budovy se protáhla na 17 let. Výchovné působení na veřejnost se tedy zatím realizovalo jinými prostředky, jako např. prostřednictvím první naučné stezky z Obřího dolu na Úpské rašeliniště a přes Studniční horu.

2 Západní Krkonoše na pohledu z Pláně z počátku 70. let. Na Medvědíně jsou vykáceny průseky pro sjezdové tratě a pro lanovku, postavenou ale až r. 1978. Sjezdovky projektované podle tehdejších potřeb se vinou lesem a neruší tolik krajinný ráz jako dnešní široké a napřímené tratě. Lesy jsou jinak narušeny jen pasekami po víchřici z listopadu 1966. Poškození jedovatými spady zatím není zřetelné, projeví se až koncem 70. let.

3 Běžný obrázek provozu na Krkonoši do r. 1974 – nejvýše položeném parkovišti v Čechách (1 391 m n. m.)

4 Asanace bývalé cesty od Labské na Voseckou boudu (1995). Přehrážky zabráňují erozi způsobené sešlapem podmáčeného terénu a přispívají ke stabilitě vodního režimu Pančavského rašeliniště, jednoho ze stanovišť zařazených na seznam Ramsarské úmluvy o ochraně světově významných mokřadů. Foto K. Hník

5 Účastníci exkurze mezinárodní konference IUCN Národní parky – imise a lidé v červnu 1990 v Labském dole viděli, že se holosečný způsob likvidace následků imisní kalamity nevyhnul ani státní přírodní rezervaci. Technologie dovezená do Československa ze Západu za devizy musela vydělávat. Na snímku lesní lanovka Steyr. Foto K. Hník

6 Označení státních přírodních rezervací nebylo zpočátku standardizováno (asi r. 1967).

7 Počátky propagace ochrany přírody v Krkonoších v 60. a 70. letech, stejně jako sukovitě rozcestníky, nesly pečet' dobové estetiky samorostů. Snímky M. Hladíka, pokud není uvedeno jinak

Existenci KRNAP neblaze poznamenaly srpnové události r. 1968. V r. 1970 byli z politických důvodů odvoláni M. Klapka a jeho náměstek J. Fanta, který později emigroval. Správu vedl od července 1970 v duchu normalizace Václav Veselý. Krkonoše se jako prvotřídní rekreační oblast mezitím staly vládní agendou (v r. 1972 vznikla Vládní komise pro komplexní rozvoj oblasti Krkonoš).

Rozvoj instituce a rozpad lesních ekosystémů (1974–89)

V polovině 70. let dosáhla odhadovaná návštěvnost národního parku 7–8 milionů osob (přesněji tzv. pobytových dní). Správa KRNAP se pokoušela vyřešit konflikty mezi rekreační funkcí území a ochranou přírody. Od září 1978 byly vymezeny zóny klidu, v nichž se nad rámec státních přírodních rezervací zapovídal pohyb mimo značené turistické cesty. Opatření sledovalo zachování souvislých ploch pro nerušený život savců a ptáků. Na opačném pólu tehdejší koncepce byly vymezeny oblasti, kam spontánně směřoval turistický provoz. Zóny klidu se někde překrývaly s rezervacemi a dohromady s nimi tvořily území větší, než je dnešní I. a II. zóna. V r. 1980 se zpřísnil režim ve dvou největších rezervacích, když byly dosavadní částečné SPR Západokrkonoská a Východookrkonoská přejmenovány jako SPR Prameny Labe a Prameny Úpy. Velmi hustá síť turistických cest v nejvyšších partiích byla postupně redukována a pohyb turistů se soustředil na určité z nich. Vysoká návštěvnost si však vyžádala opravu zbylých cest v poměrně velké šíři a na jejich

konstrukci se použily nevhodné bazické horniny.

Pro veřejnost nejviditelnější činností se stalo budování zařízení pro návštěvníky. V terénu národního parku, z velké části přímo v rezervacích, bylo zřízeno pět naučných stezek: Na Rýchorách (1974), Prameny Úpy (rekonstruovaná první stezka, 1976), Prameny Labe (1977) a Černohorská rašelina (1978). Od r. 1977 fungovala naučná stezka v zámeckém parku ve Vrchlabí, po jehož obvodu byla také postavena zoologická expozice s ukázkami místní drobné fauny. V r. 1983 k tomu přibyla malá zoologická zahrada v sousedním areálu morzinské kaple, zahrnující i velké obratlovce. Zámecký park Správa převzala nedlouho po svém zřízení a v 60. letech a znovu v letech 1998–99 ho revitalizovala. Zoologická expozice byla zrušena v r. 1994, ale dodnes funguje její část – útulek pro handicapované živočichy.

V r. 1979 převzala Správa KRNAP jilemnické Krkonošské muzeum a o čtyři roky později zde otevřela stálou expozici Počátky českého lyžařství do r. 1914. V r. 1980 byla síť muzeí posílena ještě připojením Památníku zapadlých vlastenců v Pasekách nad Jizerou a 28. dubna 1984 se opět pro veřejnost otevřela hlavní budova Krkonošského muzea v bývalém augustiniánském klášteře ve Vrchlabí. Vlajkovou lodí osvěty KRNAP se stala tehdy ultramoderní ekologická expozice Kámen a život podle návrhu Jana Jeníka a Jana Štursy. Teprve v r. 1995 doplnila ekologický obsah expozice Člověk a hory. V současnosti je připraven velkorysý projekt nové instalace, která propojí ekologickou a historickou

linii do jednoho celku. V letech 1977–85 bylo otevřeno 6 informačních středisek v největších sídlech na území parku. Předtím Správa KRNAP zakoupila Rýchorskou boudu (1976), kterou dostavěla pro potřeby České školy ochrany přírody, otevřené v r. 1986 (od r. 1990 nese název Krkonošské středisko ekologické výchovy).

Rozvoj ekologicko-kulturního naučného a osvětového komplexu je spojen se jménem Jiřího Svobody, který působil ve funkci ředitele parku v letech 1974–85. Normalizovaná Správa KRNAP se tehdy prudce rozvíjela (počet pracovníků mezi lety 1973–83 stoupl z 81 na 200). Její celistvost však poškodilo zřízení samostatné organizace Útvaru hlavního architekta pro oblast Krkonoš (1974). Vynětí problematiky urbanismu z působnosti Správy předznamenalo zvýšený tlak na výstavbu, která dostávala přednost před ochranou přírody. Po zkvalitnění silniční sítě následovala v 70. letech mohutná vlna přestaveb chalup na podnikové rekreační objekty. Zvýšení počtu lůžek vyvolalo nárůst dopravy a problém s vypouštěním nedostatečně čištěných nebo nečištěných odpadních vod (tento stav sice koncem 80. let napravilo budování centrálních čistíren odpadních vod, ale uspokojivé řešení přišlo až mnohem později). Po dokončení kontroverzních projektů z 60. let (Labská bouda, hotel Horizont) následovalo budování obřích odborářských a jiných zotaven a v hlavních střediscích i panelových sídlišť. Expandovaly areály sjezdového lyžování. Vleký a sjezdovky na Lysé hoře zasáhly až do rezervace, jinde se přiblížily na její hranici. Po realizaci polské observatoře a restaurace (1975) byla znovu ohrožena i Sněžka – megalomanským plánem na stavbu nové lanovky a České boudy.

Ve zmíněné koncepci práce KRNAP byl poprvé formulován odklon od konzervačního pojetí ochrany přírody. Kontakt s aktuálními trendy ve světě podpořilo členství Správy KRNAP v Mezinárodní unii pro ochranu přírody (IUCN) od r. 1979. Byly zahájeny práce na uchování druhové diversity – např. založení genofundové zahrady a záchranného chovu tetřeva hlušce (*Tetrao urogallus*) s cílem pozdější reintrodukce ohrožených organismů do volné přírody. Správa se snažila podpořit hospodaření na loukách ohrožených buď nezájmem vlastníků, nebo naopak intenzifikací živočišné výroby. Terénní služba disponovala sekačkami, které si mohli zjednat i boudaři a chalupáři.

Za hlavní problém parku byl považován turismus. Náhle ho však překonalo poškození lesů dálkovým přenosem sírných emisí z elektrárny Černého trojúhelníku na pomezí Československa, Polska a východního Německa (tehdejší NDR). Správa zahájila v r. 1978 měření koncentrace oxidu siřičitého na Labské louce. V letech 1979–81 se na území parku uskutečnil bezprecedentní chemický zásah proti přemnožení obaleči modřínovému (*Zeiraphera griseana*). Letecké plošné postřiky bezohledně zasáhly i jiné skupiny živočichů a vodní zdroje. Zhruba od r. 1984 následovala gradace lýkožrouta smrkového (*Ips typographus*) a dalších škůdců. Zájmy Správy a Východočeských státních lesů se naprosto rozcházel. Prioritou

lesního hospodářství byla i v podmínkách národního parku produkce dřeva. Imisemi zasažené porosty, zpřístupňované rozsáhlou sítí svážnic, se odtěžily metodou holoseče, a to i na území rezervací. V r. 1984 byl KRNAP generálním shromážděním IUCN v Madridu zařazen mezi 12 nejohroženějších národních parků světa právě kvůli imisnímu poškození ekosystémů.

Některé pokroky v územní ochraně se pak nutně jeví jako formální. Nařízením vlády č. 58/1986 Sb. bylo s platností od 1. ledna 1987 zřízeno ochranné pásmo KRNAP. Symbolickou tečkou za krizí přírodního prostředí Krkonoš, která ještě dlouho doznávala, se stalo odvolání ředitele Správy Vladimíra Černohlávka (ve funkci 1985–89), hájícího spíš zájmy protihráčů Správy, a nesouhlas Ministerstva kultury s výstavbou nové České boudy a lanovky na Sněžku v listopadu 1989.

Obnova národního parku (1990–2013)

Hned začátkem porevolučního r. 1990 pracovníci Správy v Akčním programu žádali změny v organizaci péče o svěšené území. Jejich požadavky byly částečně splněny, když byl 20. března 1991 znovu vyhlášen národní park nařízením vlády č. 165/1991 Sb., kterým se zřizuje Krkonošský národní park a stanoví podmínky jeho ochrany. Nařízení i později přijatý zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, již nejsou motivovány jen potřebami člověka, ale samotnými přírodními hodnotami. Zřizovatelem Správy KRNAP se stalo nové Ministerstvo životního prostředí. Začleněním Útvaru hlavního architekta pro oblast Krkonoš a zřízením odboru státní správy se Správa KRNAP změnila od 1. června 1992 z odborné organizace, poskytující svá stanoviska okresním úřadům, v prvostupňový orgán státní správy v ochraně přírody (i na území ochranného pásma) a lesního hospodářství, myslivosti, rybářství a ochrany zemědělského půdního fondu (na vlastním území parku). Prosazování ochrany přírody tak dostalo podstatně větší možnosti. Ředitelem Správy KRNAP byl pro roky 1990–93 jmenován Jan Štursa.

Území národního parku bylo rozděleno do tří zón: I. zóna – přísná přírodní – zahrnuje relativně nedotčené ekosystémy na ploše 4 400 ha, do II. zóny – řízené přírodní – bylo zařazeno 4 000 ha poněkud více pozměněných oblastí, s možností hospodaření blízkého přírodě a s cílem postupně je přiblížit přírodnímu stavu. Do III. zóny (27 900 ha) patří silně pozměněné ekosystémy a obydlená území. Vlastní národní park o celkové rozloze 36 300 ha je od vlivů lidské činnosti v okolní intenzivně využívané krajině izolován ochranným pásmem o výměře 18 400 ha, do něhož byly nově zařazeny intravilány některých obcí s částmi velkých lyžařských areálů (Harrachov, Vítkovice, Špindlerův Mlýn či Pec pod Sněžkou).

Podle výše citovaného zákona a nařízení byl připraven nový Návštěvní řád KRNAP, platný v letech 1993–2010. Reguloval pravidla pobytu a provozování sportů, některých zcela nových. Horskou cyklistiku, která okamžitě získala velkou oblibu, regulovalo vyhrazené sítě cest, v dalších letech mírně rozšiřované, na nichž je možné ji provozovat. Na potřeby ochrany pří-

rody před aktivitami prudce se měnící společnosti reagoval nový návštěvní řád platný od podzimu 2010. Ten se od předchozího odlišuje především přesným výčtem cest, kde je omezena automobilová doprava.

Závazným dokumentem pro činnost Správy se stal Plán péče o KRNAP a jeho ochranné pásmo. První platil od r. 1993, druhý je přijat na období 2010–20. Ze strategických cílů péče jmenujme alespoň:

- udržení celistvosti a spojitosti ekosystémů (zabránění jejich další fragmentaci);
- zachování a podpora druhové diversity a přírodních procesů ve všech přírodních a vybraných druhotných ekosystémech (např. na horských loukách);
- rekonstrukce lesů směrem ke stavu blízkému přírodě;
- trvale udržitelný rozvoj obcí.

Po dílčích přestávkách v 90. letech se ustálila činnost Rady národního parku v regionální a vědecké sekci. Spolupráce s polským národním parkem (Karkonoski Park Narodowy – KPN) dostala novou dynamiku okamžitě po změně politických poměrů. V r. 1990 Správa KRNAP a KPN společně připravily podklady pro vyhlášení celých Krkonoš biosférickou rezervací v programu UNESCO Člověk a biosféra (Man and Biosphere – MaB). První přeshraniční biosférická rezervace na světě Krkonoše/Karkonosze byla vyhlášena 15. února 1993. Její rozsah je totožný s územím obou národních parků. Od r. 1991 obě Správy pořádají společně mezinárodní vědecké konference Geoekologické problémy Krkonoš, které se konají po třech letech střídavě na české a polské straně.

K nejcennějším částem přírody, sdíleným KRNAP i KPN, patří severská rašeliniště. Vybrané lokality na české straně – zejména Úpské a Pančavské rašeliniště a Labská louka – byly v r. 1993 zařazeny na seznam Ramsarské úmluvy o ochraně světově významných mokřadů. V r. 2009 k nim přibyla rašeliniště na polské straně (zejména Úpské) a krkonošské mokřady se staly 11. přeshraničním územím Ramsarské úmluvy. V polovině 90. let se nákladně revitalizovalo Úpské rašeliniště v okolí turisticky frekventované Schustlerovy cesty.

8 Obnova a zřizování trdlišť pro obojživelníky ohrožované civilizací je zároveň vhodným objektem pro názornou práci v ekologické výchově. Foto K. Antošová

9 Úsek cesty Česko-polského přátelství na Obřím hřebeni – jeden z mnoha turistických chodníků opravených tradiční metodou štetování šetrnou k přírodě a s dlouhodobou trvanlivostí (2010). Foto K. Antošová

10 Přes Úpské rašeliniště vede frekventovaná Schustlerova cesta po dubovém chodníku (2009, 13 let od výstavby). Před r. 1996 byl mokřad 20 let rozdělen a chemicky ovlivňován vápencovým valem. Foto K. Antošová

Vápencový násep, 20 let vážně narušující vodní režim a chemismus mokřadu, nově nahradil dubový chodník na pilotech.

Na podzim 1992 byla zahájena realizace projektu nizozemské nadace FACE (Forest Absorbing Carbon dioxide Emission – Les pohlcující emise oxidu uhličitého), kterou přivedl prof. Josef Fanta působící po emigraci v Nizozemsku. S její pomocí se podařilo obnovit porosty nejhůře postižené sirnými imisemi (blíže viz článek na str. 157). Projekt Nadace FACE předznamenal další vývoj v péči o lesní ekosystémy. Na základě zákona o ochraně přírody převzala Správa KRNAP od 1. ledna 1994 péči o lesy na území parku a ochranného pásma. Části tří závodů státních lesů se sloučily se Správou do jednoho celku a ředitelem rozšířené Správy se stal lesník Oldřich Lábek. V r. 2000 převzal vedení Jiří Novák, kterého po 8 letech vystřídal Jan Hřebačka; oba jsou rovněž lesníci.

Sjednocení lesnických a ochrannářských činností nebylo jen organizační změnou, ale především obratem od konfrontačního prosazování různorodých ochrannářských a lesnických cílů ke společné péči o horskou přírodu. Myšlenková východiska lesního hospodářství se od technicistního pohledu na les jako zdroj dřeva přesunula k pojetí lesa jako ekosystému (podrobněji viz článek na str. 179). Správa KRNAP získala v r. 2009 certifikát FSC (Forest Stewardship Council – standard šetrného hos-

podání pro certifikaci lesů) dokládající ekologické hospodaření v lesích. To kromě potvrzení správnosti nastoupené cesty definitivně vyloučilo chemické zásahy z krkonošských lesů. Po odeznění imisní kalamity, způsobené především sloučeninami síry, je nyní pozornost věnována zvýšeným atmosférickým depozicím dusíku.

Projekt Stabilizace významných lesních ekosystémů (2010–13) na rozloze přesahující 6 800 ha nákladem více než 88 milionů Kč sleduje cíl věkového a druhového rozrůznění stejnověkých smrkových kultur, zakládaných od 80. let 20. stol. na imisních holinách. Zároveň se obnovuje vodní režim kdysi vlhkých, ale od 19. stol. vysoušených porostů, a udržují se podmínky pro populaci tetřívka obecného (*Tetrao tetrix*).

Péče o nelesní ekosystémy také doznala velkých změn. Zatímco v lesích se nikdy nepřestalo hospodařit, i když podle dobových a poslední opuštěných kritérií, hodnotná společenstva krkonošských luk ohrožoval praktický konec horského zemědělství. Měla na to vliv jednak privatizace nemovitostí, když státní podniky byly povinny převést zemědělskou půdu Pozemkovému fondu ČR, a jednak ukončení možnosti pokutovat neprovedení senoseče (zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, řádné obhospodařování půdy nevyžaduje). Louky ponechané ladem po r. 1989 nyní sdílejí osud luk spontánně zarostlých nebo zalesněných v období po 2. světové válce. Týká se to především okrajů horských vsí nebo zapadlých enkláv, zamokřených, strmých nebo mechanizací nepřístupných pozemků. Další zanedbávané plochy k tomuto stavu směřují, přestože možnost sankcí byla vystřídaná daleko příznivější dotační politikou. V nižších polohách se začalo ve větším měřítku soukromě hospodařit, s dotacemi v rámci rezortu zemědělství. V montánním stupni Správa KRNAP provádí aktivní management nejhodnotnějších luk a dlouhodobě organizuje především pastvu ve spolupráci s chovateli dobytka, ponejvíce ovcí, v menší míře krav, koní nebo koz. Každoročně probíhají různorodé zásahy na desítkách lokalit – vyřezávání dřevin, kosení, vláčení, u vzácných druhů údržba až na úrovni jednotlivých rostlin.

Nad horní hranici lesa však nebyly pastva ani senaření zaniklé nejpozději v r. 1945 obnoveny. Správa zde řeší jiný vážný problém: vztah bylinných společenstev, glaciálních půdních forem a novodobě založených porostů borovice kleče (*Pinus mugo*). Projekt zalesňování kleče byl r. 1990 zastaven a v následujících dvou desetiletích proběhla hodnocení vlivu těchto výsadeb na prostředí arkoalpínské tundry. Po diskuzích plných emocí a praktických zkouškách byla realizována první etapa redukce výsadeb kleče na Labské louce (2010) – plošně největší managementový zásah od založení parku. Kondice ohrožených tundrových společenstev se podporuje odstraňováním nevhodného materiálu z dřívějších rekonstrukcí cest.

Opuštěné louky a cesty vysypané vápencem nebo melafyrem mají jedno společné – jsou to ohniska šíření invazních a expanzivních rostlin. Šťovík alpský (*Rumex alpinus*) dokázal obsadit celé hektary neobhospodařovaných luk a pozemků,

do nichž ústí odpadní vody. Jde o jediný druh v národním parku, proti kterému se od 90. let masivně bojuje totálním herbicidem. Proběhla úspěšná asanace některých ploch a byla na nich obnovena luční společenstva, šťovík se podařilo radikálně potlačit na okrajích turistických cest a podél vodotečí. V menší míře se chemicky ničí ještě bolševník velkolepý (*Heraclium mantegazzianum*), lupina mnoholistá (*Lupinus polyphyllus*) a křídlatky (*Reynoutria* spp.). Potenciální hrozbou je také šíření kolotočnicku ozdobného (*Telekia speciosa*) a v ochranném pásmu se vyskytuje netýkavka žláznatá (*Impatiens glandulifera*). Podél cest až do subalpínského stupně vystoupil pcháč rolní (*Cirsium arvense*), místy se expanzivně rozšiřuje starček Fuchsův (*Senecio ovatus*; úspěšně kontrolovaný mechanickým hubením). Do lesnické praxe v Krkonoších zasáhla jediná zavlečená invazní dřevina – olše zelená (*Alnus viridis*). Na dlouhou dobu kontroly biologických invazí navazuje rozsáhlý projekt likvidace těchto rostlin.

Hodně energie se věnuje i opačnému problému: záchraně vzácných druhů, které z Krkonoš ustupují. Správa KRNAP udržuje v genofondové zahradě zálohu rostlin

ex situ; nověji byly pořízeny sbírky živých semen (schopných klíčit), uchovávané za nízkých teplot. Vedle promyšleného managementu lokalit ohrožených druhů tedy zůstává možnost reintrodukce (repatriace), resp. posilování původních populací výsadbou nebo výsevem. Záchraný chov tetřeva hlušce na Rýchorách již skončil; pro tento druh nejsou v současné době v Krkonoších vhodné podmínky (ptáci byli neustále rušeni vysokou návštěvností, populaci decimovali predátoři a problémy jsou i s potravní základnou).

Po r. 1990 se také změnila povaha požadavků na výstavbu. Místo obřích projektů socialistických organizací vznikají desítky a stovky penzionů a hotelů. Velkými investory jsou nyní developerské společnosti projektující módní typ rekreačního bydlení – apartmánové domy. Stovky bytů byly postaveny za konjunktury před r. 2008 v ochranném pásmu, především v intravilánech velkých středisek (kromě souboru staveb na Horních Mísečkách, kde zcela selhaly regulační mechanismy územního plánování). Jejich vliv na místní komunitu a architekturu je devastující, srovnatelný snad jen s obdobnou nekonečnou zástavbou středomořského pobřeží. Lyžařské areály vybudované v předchozích desetiletích se výrazně modernizovaly, rozšířily a propojily. Tlak na rozvoj infrastruktury pro sjezdové lyžování řešila zvláštní expertní skupina (2008). V závěrečné zprávě konstatovala, že na území KRNAP lze pouze doplňovat dosavadní areály, a to zásadně mimo II. a III. zónu. Záměry rozvoje sjezdového lyžování podléhají hodnocení vlivu na životní prostředí podle zákona č. 100/2001 Sb. a hodnocení vlivu na lokalitu Natura 2000 (paragraf 45h a 45i zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ú. z.).

Soustava Natura 2000 je silným nástrojem při posuzování i drobných záměrů na individuální výstavbu. Území KRNAP a ochranného pásma se nařízením vlády č. 600/2004 Sb., které vymezuje Ptačí oblast Krkonoše, a dalším nařízením vlády č. 132/2005 Sb., které stanoví národní seznam Evropsky významných lokalit (EVL), stalo neoddělnou součástí evropské sítě chráněných území.

Předcházení problémů je lepší než jejich řešení. Správa KRNAP proto dlouhodobě pokračuje ve výchovných, vzdělávacích a osvětových aktivitách. Malou stanicí mladých ochránců přírody, zaniklou po požáru v r. 2008, nahradí letos dokončované velkoryse pojaté Krkonošské centrum environmentálního vzdělávání umístěné u hlavního sídla Správy ve Vrchlabí.

Stručný přehled půlstoletí Krkonošského národního parku zakončíme výhledem do nejbližší budoucnosti. V r. 2013 má vstoupit v platnost dlouho připravovaná, s místními komunitami projednávaná a Ministerstvem životního prostředí schválená nová zonace, která lépe odpovídá stavu prostředí, jež se Správa KRNAP snaží chránit a zlepšovat.

Doplňující literatura na webu Živy.

Pozn. redakce: K problematice KRNAP vyšla v Živě řada zásadních článků (např. 1976, 4: 122–124; 1988, 6: 202–207).

Bez lidí by to nešlo

Práce s veřejností – s místními obyvateli i návštěvníky – patří dnes už nepochybnitelně k základním profesím, kterým musí věnovat pozornost každá správa národního parku. Ideální by bylo, kdyby takovou možnost měly také správy chráněných krajinných oblastí, to ale bohužel v současné ekonomické situaci ve státní ochraně přírody nepřipadá prakticky v úvahu. Správa Krkonošského národního parku se komunikací a vzdělávacím aktivitám věnuje aktivně řadu let, snažíme se sledovat nejnovější trendy, poučit se a inspirovat od kolegů z ostatních tří českých národních parků, ale i ze zahraničí.

Prakticky od samého počátku existence KRMAP (1963) byla kromě ochrany přírody část aktivit věnována práci s veřejností. Již v 70. letech minulého stol. se začaly rodit základy zdejší ekologické výchovy, bylo zřízeno první pobytové školící středisko ochrany přírody na Rýchorské bouďě a síť informačních středisek.

Práce (nebo komunikace) s veřejností je široký pojem a také téma. Zahrnuje nejen běžnou propagaci – vydávání letáků, spravování internetových stránek a ekologickou výchovu, ale též provozování informačních center, sítě muzeí a do důsledku vzato i účast profesionálních a dobrovolných strážců parku (a dalších dobrovolníků v terénu či během akcí pro veřejnost). Na strážce parku se při diskuzích o komunikaci v ochraně přírody často neprávem zapomíná. Přitom právě oni jsou v každodenním kontaktu s návštěvníky. Mylně bývají vnímáni pouze jako „zelená policie“, přitom hlavním smyslem a náplní jejich práce je být především pomocníkem, rádcem a zdrojem informací. V jejich péči se nachází veškerá turistická infrastruktura – odpočinková místa, informační panely, panoramatické mapy.

Zásadním přístupem je ale ekologická výchova. Věnujeme se všem věkovým kategoriím dětí a mladých od mateřských až po střední školy, ale také dospělým. Naše činnost probíhá přímo ve školách i v terénu. Pod společným názvem Nás učí příroda jsme vytvořili programy zaměřené vždy na jeden konkrétní druh nebo biotop, na němž lektor účastníkům vysvětluje formou příběhů vazby celého ekosystému. V současné době nabízíme mimo jiné programy zaměřené na krkonošské ledovcové kary, les, rašeliniště, lišejníky, hořec tolitovitý, mravence, lýkožrouta smrkového, obojživelníky, skorce vodního nebo jelena evropského a témata průběžně doplňujeme. Obliba programů nás motivovala k rozšíření nabídky i na minulost a vznikl seriál akcí s názvem Toulky historií Krkonoš. V podstatě neustále pořádáme různé soutěže, které mají za cíl přiblížit zajímavá fakta a fenomény krkonošské přírody a přitáhnout k nim pozornost.

Nezanedbatelnou součástí naší práce je síť krkonošských muzeí, která ročně

1 Stěžejní částí naší práce s veřejností jsou dnes terénní programy pro školky, školy a veřejnost. Na snímku účastníci programu Mravenčení. Foto J. Kašpar
2 Některé propagační a osvětové akce mohou být relativně levné a přitom mít značný dosah. Patří k nim i letošní kampaň V Krkonoších jsem doma – přijďte na návštěvu! zaměřená na klíčové živočišné druhy žijící v Krkonošském národním parku. Foto R. Drahný

přilákají zhruba 65 000 lidí. Co ale většina z nás vnímá jako běžnou komunikaci s veřejností, se dá shrnout slovem propagace a práce s médii. Z tištěných materiálů máme k dispozici edici letáků (např. Lesy Krkonoš, Zatravňování obnažených ploch,

Invační rostliny v Krkonoších, Pravidla chování, Krkonošská muzea a informační centra Správy Krkonošského národního parku). Zásadním limitem, zvláště v národním parku s tak vysokou návštěvností (na české straně Krkonoš ca 6 milionů lidí ročně), je dostupný rozpočet, který omezuje způsob distribuce i náklad informačních tiskovin. Není v našich možnostech umístit letáky v dostatečném počtu všude, kde o ně turisté projeví zájem, proto jsou uloženy zároveň v elektronické verzi ke stažení na naší webové stránce. Návštěvníci si dále mohou zakoupit edici brožur o krkonošských unikátech, potěšit se místními produkty s logem národního parku nebo knihami o Krkonoších a v neposlední řadě vychází jednou měsíčně časopis Krkonoše – Jizerské hory, jež představuje nejobsáhlejší české regionální periodikum.

Správa KRMAP má od r. 2004 tiskového mluvčího, jehož úkolem je vyhledávat vhodná (mediálně zajímavá) témata. Na tomto místě bychom rádi uvedli jednu překážku – častý rozpor mezi srozumitelností a odbornou korektností sdělení. Odborníci mívají s požadovaným, nebo někdy ve výsledku uplatňovaným, zjednodušením ze strany médií potíže – občas předem, někdy také na základě konkrétních zkušeností. Mnozí pak odmítají kontakt s novináři, na druhou stranu někdy zase nejsou schopni rozpoznat, že výsledky jejich práce jsou atraktivní i pro laiky, kteří většinou nemají představu, jak na území národního parku probíhají projekty aplikované vědy.

Pro Správu parku jsou nejčastějším nástrojem mediální komunikace, jako i v jiných institucích, tiskové zprávy. V případě KRMAP se však neosvědčila metoda tiskových konferencí. Dnes tento způsob obecně nebývá příliš efektivní (vzhledem k požadavkům na čas), a také proto, že v našem regionu (na Trutnovsku) není mnoho místních novinářů. Pokud tiskové konference organizujeme, jedeme za novináři do velkých měst sami (Hradec Králové, Liberec, Praha).

Opomíjet nelze ani běžné internetové stránky, které by měly být profesionálně zpracované. Velký potenciál v šíření informací směrem k veřejnosti nabízejí sociální sítě, z nich u nás nejrozšířenější Facebook. Osvědčil se nám jako interaktivní prostor, svůj profil má Správa KRMAP (www.facebook.com/spravakrnapp), i časopis (www.facebook.com/casopiskrkonoše) nebo Krkonošské muzeum (www.facebook.com/krkonoskemuzeum). Všechna videa, která máme k dispozici, zveřejňujeme na webové stránce: www.youtube.com/spravakrnapp.

Ochrana přírody bývá do jisté míry stále vnímána jako záležitost, která veřejnost omezuje, a je třeba vysvětlovat, proč určitá omezení musí lidé dodržovat, čemu by svým nevhodným chováním mohli ublížit, co by mohli zničit. A také zdůrazňovat, jaké unikáty na našem území máme. Přáli bychom si, aby místní obyvatelé i návštěvníci chránili krkonošskou přírodu spolu s námi, nikoli proto, že je ohrožená, ale proto, že je krásná a mají k ní vztah.

Prémie Otto Wichterleho v roce 2013

Předseda Akademie věd České republiky prof. Jiří Drahoš předal 5. června 2013 v pražské vile Lanna Prémii Otto Wichterleho 23 mladým badatelům, kteří splnili mimořádně významný vědecký úkol v některém z pracovišť Akademie věd ČR. Oceněné vybrala z 39 nominovaných porota složená z předsedy a místopředsedů AV ČR a předsedy a místopředsedů Vědecké rady AV ČR a schválila je Akademická rada AV ČR. Finanční prémii má stimulovat perspektivní vědce dosahující špičkových výsledků ve svém vědním oboru.

V oblasti věd o živé přírodě a chemických věd byli oceněni:

- Mgr. Petr Cígler, Ph.D. (Ústav organické chemie a biochemie) – zabývá se využitím nových molekul a povrchově modifikovaných nanočástic pro tvorbu funkčních systémů s uplatněním v diagnostice a terapii chorob a v materiálovém inženýrství;
- RNDr. Martin Dračínský, Ph.D. (Ústav organické chemie a biochemie) – věnuje se

strukturní analýze přírodních i syntetických organických látek a také nukleovým kyselinám a jejich syntetickým analogům;

- Mgr. Martin Hrubý, Ph.D. (Ústav makromolekulární chemie) – specializuje se na polymerní radiofarmaka;
- Mgr. Jana Humpolíčková, Ph.D. (Ústav fyzikální chemie J. Heyrovského) – koordinuje několik výzkumných projektů týkajících se studia buněčných membrán;
- RNDr. Lukáš Choleva, Ph.D. (Ústav živočišné fyziologie a genetiky) – jeho hlavním výzkumným tématem je role hybridní asexuality obratlovců v evoluci;
- RNDr. Petr Chytil, Ph.D. (Ústav makromolekulární chemie) – zaměřuje se na vývoj polymerních systémů pro cílenou dopravu kancerostatik do pevných nádorů a zajišťujících řízení uvolňování léčiva;
- Mgr. Miroslav Kolařík, Ph.D. (Mikrobiologický ústav) – vede skupinu pro studium ekologie, diverzity a klasické i molekulární taxonomie hub spojených s hmyzem

a také endofytů dřevin, s cílem poznat vlastnosti vysvětlující jejich virulenci;

- RNDr. Roman Kuchta, Ph.D. (Biologické centrum) – mezinárodně respektovaný odborník v oblasti systematiky tasemnic;
- Mgr. Helena Kupcová Skalníková, Ph.D. (Ústav živočišné fyziologie a genetiky) – vyvinula jedinečné metodické přístupy v proteomice kmenových buněk, věnuje se využití mezenchymových kmenových buněk v regenerativní medicíně.

Prémii v oblasti věd o neživé přírodě převzali: Mgr. Veronica Goian, Ph.D. (Fyzikální ústav), Ing. Mgr. Jaroslav Hlinka, Ph.D. (Ústav informatiky), Mgr. Jaromír Chalupský, Ph.D. (Fyzikální ústav), RNDr. Martin Ledinský, Ph.D. (Fyzikální ústav), Ing. Babak Mahdian, Ph.D. (Ústav teorie informace a automatizace), Ing. Jakub Šisťek, Ph.D. (Matematický ústav) a Mgr. Jiří Štěpán, Ph.D. (Astronomický ústav).

Oblast humanitních a společenských věd pak zastupovali: Mgr. Josef Bernard, Ph.D. (Sociologický ústav), Mgr. Kateřina Čapková, Ph.D. (Ústav pro soudobé dějiny), Mgr. Alžběta Danielisová, Ph.D. (Archeologický ústav), Mgr. Vendula Hnídková, Ph.D. (Ústav dějin umění), Mgr. Jakub Hrubý, Ph.D. (Orientální ústav), PhDr. Vojtěch Kyncl, Ph.D. (Historický ústav), PhDr. Ondřej Ševeček, Ph.D. (Filosofický ústav).

Jan Suda

RECENZE

Václav Zelený: Rostliny Středozeří

Oblast Středozeří (nebo též Středomoří) patří k přírodovědně i historicky nejzajímavějším částem Evropy. Podle hrubých odhadů středomořská květena hostí více než 60 % všech evropských druhů rostlin. Zároveň se Středozeří řadí mezi oblíbené destinace – v první desítku zemí, do kterých Češi cestují, figuruje hned 6 středomořských států. Přiblížit rozmanitost květeny tohoto regionu si klade za cíl druhé, přepracované vydání knihy Rostliny Středozeří z pera V. Zeleného, která vyšla v edici Atlasy Nakladatelství Academia. Hlavní faktickou změnou oproti prvnímu vydání z r. 2005 je zvýšení počtu představených druhů zhruba o jednu třetinu (jejich celkový počet dosáhl přibližně 550). Úvodní kapitoly zůstaly v podstatě nezměněny, nově přibyla krátká stať zabývající se rostlinami kulturní krajiny.

Ideální určovací atlas rostlin by měl mimo jiné nabízet reprezentativní výběr zástupců, čtivý text a atraktivní grafickou podobu. Vzhledem k tomu, že atlasy primárně slouží přímo v terénu, měly by být i co možná nejlehčí. Podívejme se, jak recenzovaná publikace tato měřítká splňuje.

Výběr druhů je vhodný, převažují časté rostliny nižších a středních nadmořských výšek, představeni jsou zástupci různých biotopů a důraz je kladen na vegetační dominanty a druhy významné pro člověka. Vybávené jsou představeny i rostliny častěji pěstované (s jejichž určováním mívají botanici mnohdy problémy) a druhy za-

vlečené. Oproti prvnímu vydání kladně hodnotím vyšší počet na první pohled ne tak atraktivních, ale důležitých graminoidů (trav a travám podobných rostlin; zástupců čeledi sítinovitých – *Juncaceae*, šachorovitých – *Cyperaceae* a lipnicovitých – *Poaceae*). Textová část sleduje klasický osvědčený formát: odborné a české jméno (latinské naštěstí včetně autora popisu) a čleď (spíše v klasickém pojetí, současný systém založený na molekulárních datech je někdy odlišný). Následuje morfologický popis, ekologie, rozšíření a poznámky (vhodně upozorňující na podobné a snadno zaměnitelné druhy), případně význam pro člověka. Za přínosné považují zejména odstavce shrnující historické a současné využití daného druhu, což jsou informace, které ve srovnatelných zahraničních atlasech většinou chybějí. Popis areálu je sice výstižný, schematické mapy rozšíření by mi však přišly vhodnější.

Bohužel nepřilíš povedená je grafická podoba knihy. Bílé plochy na stránkách s fotografiemi, které se objevují na více než polovině stran, či nepěkně se překrývající snímky připomínají publikace staré několik desetiletí a neodpovídají současnému standardu. Rozporuplné pocity umocňuje skutečnost, že textová část se zhruba u jednoho ze 16 druhů nachází na jiné dvoustraně než příslušná fotografie. Použitelnost publikace v terénu snižuje i její hmotnost. Zatímco první vydání (s přibližně 375 druhy) vážilo 0,7 kg, druhá edice

je se svými 1,6 kg téměř 2,3× těžší, přitom počet druhů narostl jen o třetinu. Osobně bych uvítal menší písmo a u některých druhů i snížení počtu tematicky podobných fotografií.

Na závěr si dovoluji letmé srovnání Rostlin Středozeří s knihou manželů Schönfelderových Kosmos-Atlas Mittelmeer- und Kanarenflora, kterou považuji za dosud nepřekonaný atlas středomořské květeny, ačkoliv poprvé vyšel již téměř před 20 lety (nakladatelství Kosmos, Stuttgart, první vydání 1994, druhé 2002). Na necelých 300 stranách (a při hmotnosti 1,65 kg) je zde popsáno a zobrazeno na 1 600 druhů, s atraktivní grafickou úpravou, přehlednými mapami rozšíření, atd. První vydání se u našich německých sousedů aktuálně prodává za necelých 25 Euro (asi 650 Kč), čili je cenově dostupné.

Potenciální čtenáři knihy Rostliny Středozeří lze hledat jednak mezi přírodovědně zaměřenou veřejností, ale i mezi profesionálními botaniky. Domnívám se, že větší odezvu publikace získá u první skupiny, hlavně díky zajímavostem v textu a celkově vhodně zvolenému výběru druhů. Profesionální botaniky však pravděpodobně příliš neosloví a zůstanou u některé z cizojazyčných publikací. Je nepochybně chvályhodné, že se česky psaný atlas mediteránní květeny na našem knižním trhu objevil. Škoda jen, že odbornou stránku snižuje zmíněná grafická úprava. Třeba se za několik let dočkáme dalšího přepracovaného vydání, které se bude blížit atlasu nakladatelství Kosmos.

**Druhé, přepracované vydání.
Nakladatelství Academia 2012, 508 str.
Cena 495 Kč**

Praemium Academiae 2013

Ve čtvrtek 20. června 2013 udělil předseda Akademie věd České republiky prof. Jiří Drahoš Akademickou přemii (Praemium Academiae) vynikajícímu českému vědci Ing. Martinu Niklovi, CSc., z Fyzikálního ústavu AV ČR, v. v. i. Toto nejvýznamnější ocenění Akademie věd ČR získávají mimořádné osobnosti, které již založily vědecké školy, v mezinárodním měřítku patří ke špičce svého oboru a přispívají k prestiži Akademie věd. Smyslem finanční prémie (jde o částku do výše 5 milionů Kč ročně po dobu 6 let) je podpora vědecké excelence a vytváření podmínek, v nichž by vědci mohli lépe rozvinout svůj potenciál ve prospěch AV ČR a české vědy obecně.

Ing. Martin Nikl je jedním z předních světových odborníků ve fyzice scintilačních materiálů. Ve Fyzikálním ústavu zavedl toto téma začátkem 90. let, vytvořil tým a vybudoval specializovanou laboratoř. Významným způsobem přispěl k objasnění základních fyzikálních mechanismů i k rozvoji nových materiálových koncepcí pro těžké monokrystalické scintilátory. Za popis a optimalizaci scintilačních materiálů získal v r. 2003 cenu AV ČR za vynikající vědecké výsledky. V posledních 10 letech se věnuje studiu a vývoji dalších scintilačních materiálů a podílel se na několika nových materiálových koncepcích, které patří v současnosti mezi nejatraktivnější zkoumané systémy. Od r. 2008 je

na Fyzikálním ústavu vedoucím Oddělení optických materiálů. Vedl a koordinoval velký projekt Grantové agentury Akademie věd ČR v rámci programu Nanotechnologie pro společnost i mezinárodní projekty NATO-Science for Peace a EC-INTAS. Také intenzivně spolupracuje s domácími i zahraničními průmyslovými subjekty.

Akademickou přemii M. Nikl využije na rozšíření vybavení stávající optické laboratoře a vybudování nové laboratoře růstu optických a scintilačních krystalů, využívající technologii micropulling down, která pochází z Japonska a v České republice je zcela unikátní. Chce vytvořit flexibilní a efektivně pracující výzkumné centrum pro vyhledávání a optimalizaci krystalických, keramických a práškových scintilačních materiálů vhodných pro detekci rentgenového a gama záření, urychlených částic i neutronů. Jeho cílem je vyvíjet a optimalizovat materiály pro aplikace v lékařství, hi-tech průmyslu nebo v oblasti bezpečnostních technik a nabídnout je především českým průmyslovým partnerům.

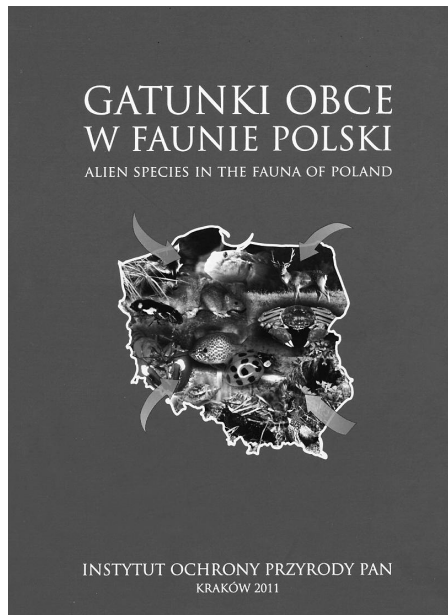
Lubomír Hanel

RECENZE

Z. Glowaciński, H. Okarma, J. Pawlowski, W. Solarz (eds.): Gatunki obce w faunie Polski

Problematika nepůvodních a invazních druhů organismů se v současné době celosvětově řadí k velmi aktuálním tématům a je logické, že postupně vycházejí monografie na toto téma věnované jednotlivým státům. Českou republiku tak např. zpracovali v publikaci *Nepůvodní druhy fauny a flóry ČR* J. Mlíkovský a kol. v r. 2006 (*Živa* 2007, 3: XXXVIII). Za upozornění bezesporu stojí publikace o nepůvodních druzích živočichů vydaná Institutem ochrany přírody v polském Krakově.

Knihla na první pohled zaujme výpravností, rozsahem, názorností i velkým objemem konkrétních údajů. Podílelo se na ní 36 polských autorů. Po úvodních kapitolách, věnovaných základním informacím, metodice a terminologii následuje přehled jednotlivých druhů. U každého je uvedena pomocí symbolů územní charakteristika (interkontinentální, kontinentální nebo regionální introdukce) a časové hledisko (introdukce před či po r. 1800, případně v posledních 25 letech). Dále zde nalezneme synonymiku a systematické zařazení, původ druhu, informace o jeho morfologii, biologii a ekologii, okolnostech prvního výskytu a šíření v Polsku, o současném stavu rozšíření, vlivu na původní druhy, škodlivosti a je zde vyslovena i prognóza do budoucna. Kromě toho jsou zařazeny názorné mapy výskytu a postupného šíření (často mapa světového, evropského i polského výskytu) a také kvalitní fotografie daného druhu. Celý text je v polštině, v závěru u každého druhu ale vždy najdeme shrnutí základních informací v angličtině. Celkem kniha představuje

251 druhů bezobratlých živočichů (žahavci 1, žebernatky 1, ploštěnci 20, hlístice 12, měkkýši 28, kroužkovci 4, korýši 26, pavoukovci 12, hmyz 147 druhů) a 42 druhů obratlovců (ryby 21, obojživelníci 2, ptáci 6 a savci 13 druhů). Srovnáme-li počet zaznamenaných nepůvodních druhů v Polsku a u nás (i při určitých rozdílech v interpretaci zařazení), je zřejmé, že počet bezobratlých živočichů je podobný (u nás se uvádí 240, v Polsku 251 druhů – mezi nimi jsou ale i některé druhy mořské). U nepůvodních obratlovců je počet výrazně odlišný (v Polsku 42, u nás 125

druhů), což způsobilo v našem případě zařazení i druhů objevujících se v chovech včetně akvakultur, zahrnuty jsou také druhy domestikované a vytvářející ferální populace (z volně žijících původně domestikovaných zvířat).

Kapitola 5 obsahuje rozsáhlé shrnutí hodnotící komplexně výskyt a vliv invazních druhů na území Polska. Zvláštní kapitola (6) je věnována doporučením, jak prakticky řešit problematiku nepůvodních organismů.

Závěrečnou část knihy tvoří přehled 12 zajímavých případových studií: Biologické invaze jako vzrůstající problém současného světa, Nové druhy sladkovodní malakofauny v Polsku, Invaze mlžů rodu *Corbicula* a *Dreissena*, Historie expanze druhu *Mya arenaria*, Introdukce sladkovodních ryb v Polsku, Je *Pseudorasbora parva* invazní Trojský kůň?, Nepůvodní, expanzivní a invazní paraziti polské fauny, Je nový druh vždy ohrožením?, Koninští jezera jako „hot spot“ biologických invazí v Polsku, Biologické invaze v polských národních parcích a krajinných oblastech, Jaké okolnosti ovlivňují úspěch invazních druhů, Introdukce a příznivé okolnosti pro živočišné invaze.

Domnívám se, že kniha díky své obsaženosti a aktuálním informacím je výtečným zdrojem poznatků z regionu sousedního státu. Pro nás je cenná zejména tím, že se pochopitelně některé ze zde uvedených nepůvodních druhů objevují i na našem území, a tak lze tyto regiony detailně vzájemně srovnávat. Díky zařazení případových studií má publikace značnou váhu pro obecnější posuzování teorie šíření a vlivu nepůvodních organismů na domácí faunu. Ostatně i reálná hmotnost vázané publikace není malá – téměř 3 kg.

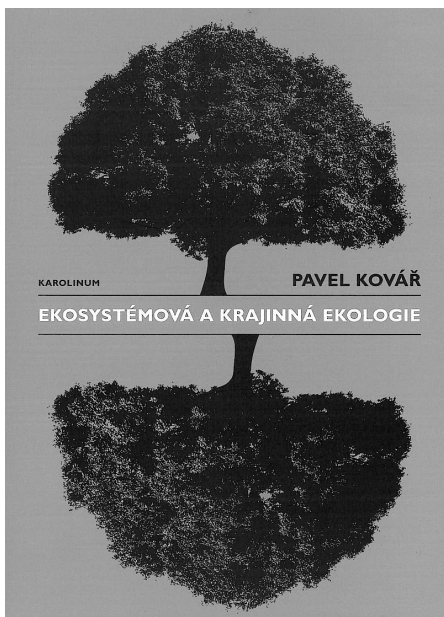
Instytut Ochrony Przyrody PAN, Krakov 2011, 698 str., 190 fotografií, 47 obrázků a grafů, 244 barevných map. Cena neuvedena

Pavel Kovář: Ekosystémová a krajinná ekologie. O logice přírody jako o napínavém příběhu

Od konce 70. let 20. stol., kdy se na knižním trhu objevila dnes již kultovní učebnice Eugena P. Oduma (Základy ekologie, Academia, nakladatelství ČSAV, Praha 1977), následovaná populárněji psanou výpravou publikací Petera Farba z produkce amerického nakladatelství Time-Life (Ekologie, Mladá fronta, Praha 1977), si český čtenář může vybrat z přehrále nejen dalších překladů ekologické literatury především anglosaských autorů, ale i z původních příruček a učebnic z pera, či lépe řečeno počítačové klávesnice, českých odborníků.

Pavla Kováře, uznávaného vědce, pedagoga, popularizátora vědy a dlouholetého předsedu redakční rady Živy, není třeba podrobněji uvádět. Nejdůležitější, už z názvu viditelný rozdíl jím sepsané učebnice oproti jiným textům o ekologii spočívá v tom, že čtenáře neprovází všemi hladinami organizace živé hmoty, kterými se ekologie zabývá, ale soustřeďuje se kromě krajiny na úroveň vyvolávající občas oprávněně vzrušenou polemiku – na ekosystémy. Uvedeným vymezením sice téma poněkud zužuje, ale tím si úlohu neulehčuje, spíše naopak. Jednak se některým aspektům populační ekologie nelze vyhnout, a pak ekosystémová ekologie prošla především v posledních 20 letech nezanedbatelnými změnami, které zásadně ovlivnily samotný koncepční rámec oboru.

Recenzovaná učebnice vznikla přepracováním a doplněním stejnojmenných skript vydaných v r. 2008. Autor upozorňuje, že je prvotně určena posluchačům bakalářských studijních programů a že jednosemestrální kurz nemůže podrobně seznámit zájemce s širokou problematikou dvou oborů. Nicméně po začtení se do publikace sice rozsahem utlé, ale vysoce

informativní, je zřejmé, že přílišná skromnost není na místě. Na druhou stranu právě omezený rozsah textu uvítají zejména ti, kteří se ekosystémové a krajinné ekologii nehodlají věnovat, nebo již nevěnují jako své hlavní profesí.

Kovář postupně vykolíkuje hřiště tím, že čtenáře poutavě seznamuje s historií ekosystémové a krajinné ekologie. Od první stránky zdůrazňuje nezbytný integrovaný, tedy mezioborový přístup k nahlížení na ekosystémy a krajinu. Navýsost elegantně si poradí i s tématem, které většinu autorů spíše děsí – s nutnou porcí mnohdy nejednoznačných nebo dokonce buď v logickém kruhu se pohybujících, nebo naopak protichůdných definic. Za mimořádně cennou část považují stať

věnovanou otázce postoje lidí k přírodě a vnímání krajiny (percepce). Zmiňovanou problematiku přírodovědci často omezují na minimum, nebo rovnou přeskakují. Naopak ve španělštině mělo slovo krajina původně význam scenérie a za časů Diega Velázqueze, Bartolomé Esteban Murilla či El Greca specifického tématu mistrů štětců. Teprve později začalo označovat část přírodního nebo člověkem pozmeněného zemského povrchu.

Kniha se dále zabývá strukturami a prostorovými i časovými škálami zemského povrchu, přičemž prostřednictvím jednoho z kouzelných slovíček krajinné ekologie – heterogenity – otvírá pomyslné dveře do dynamického vnímání fungování přírody. Autor mimo jiné probírá standardní pojmy ostrovní biogeografie a prostorové ekologie včetně propojenosti krajiny (ve smyslu anglického termínu connectivity). Od r. 1945 byla na Zemi přeměněna na zemědělskou půdu větší plocha než v 18. a 19. stol. dohromady. Není divu, že P. Kovář celou kapitolu věnoval nejrůznějším změnám stanoviště a ekologické stability území.

Při vytváření podkladů pro péči o určitý výsek krajiny nabývá stále většího významu vizualizace prostorových údajů. Ke slovu se dostávají postupy dálkového průzkumu Země (DPZ) a geografické informační systémy (GIS). Typologie krajiny zůstává ale obtížným oříškem nejen pro teoretickou, ale i aplikovanou krajinnou ekologii. Protože krajina zahrnuje jak přírodní, tak umělé ekosystémy, nemohl autor opomenout stále aktuálnější problematiku městských a venkovských sídel.

Při výkladu o vlivu cizorodých látek na prostředí P. Kovář zabrousí do environmentalistiky, kdežto okruh otázek zastřešený jinými okřídlenými termíny – biologickou rozmanitostí a péčí o ekosystémy, představuje stručný, ale výstižný úvod do ochranné biologie. Celou knihu uzavírá rozumně pojatá stať o globálních ekologických změnách, které jsou v řadě případů rychlejší a výraznější, než některé modely, resp. scénáře donedávna předpokládaly.

Text nezapře, že autor má dar, který dostali do vlnu jen nemnozí. I poměrně složité zákonitosti dokáže vysvětlit jasně, zřetelně a především stručně. Uživateli příručky tak s překvapivou lehkostí předkládá současný pohled na logiku a ekonomii přírody. Jeho učebnice představuje názorný příklad, že kvalitní text nepotřebuje pro oživení kalendářové, nežádka počítačem vylepšené ilustrace.

Připomínky k vlastním textům se týkají jednotlivostí a uvádím je spíše pro přípravu dalšího jistě vítaného vydání této učebnice. Přestože by jen stručně komentovaná rešerše definic krajiny ve snaze postihnout, co vlastně krajina je a co naopak není, zabrala mohutný svazek, doporučuji, aby autor v přehledu pojetí krajiny uvedl také jeden z mála celosvětových přístupů – vymezení přijatá v červnu 1972 ve Stockholmu na Konferenci OSN o životním

1 Zatímco ve střední Evropě (na snímku Benešovsko) udržují průchodnost krajiny polní cesty, ve Velké Británii je zcela běžný zákaz vstupu na komunikace procházející soukromými pozemky.

prostředí člověka (str. 19–20). Dnes již existuje řada studií snažících se odpovědět na otázku, jak velkou rozlohu musí mít ekosystém, aby byl zdravý, resp. jaká jeho část může být poškozena, aby v něm nadále probíhaly základní přírodní procesy. Vliv rozpadu původního biotopu na menší části se začíná projevovat na biotě tehdy, jestliže zmizelo nebo bylo zničeno 30–70 % původní rozlohy. Zevšeobecnění ale může být zavádějící. Pro anglické sousloví *stepping stones* jsme s Igiorem Míchalem před lety razili doslovný překlad, tedy nášlapné kameny. Prostorem využívaným volně žijícími živočichy, ať už jedinci, páry nebo společenstva, obvykle máme na mysli spíše domovský okrsek (*home range*) než jeho aktivně obhajovanou část – teritorium (viz str. 47). Funkce a atributy koridorů jsou specifické nejen pro druhy, ale i typy krajiny, což omezuje uplatnitelnost koncepce ekologické sítě v praxi (str. 60). Na rozdíl od vodních zdrojů znečištěných některými cizorodými látkami, jejichž účinky na prostředí jsou známy a jejichž množství dlouhodobě pravidelně zjišťujeme standardními metodami, organické mikropolutanty, zbytky běžně používaných látek (např. kosmetické přípravky, léčiva, čisticí prostředky, pesticidy a sloučeniny pro léčbu onemocnění zvířat) jsme až donedávna přehlíželi (str. 117). Podle neuznávanějšího přístupu nevymezuje „horká místa globální biodiverzity“ (*biodiversity hotspots*) pouze jejich vysoká druhová bohatost. V každé z těchto ploch roste přinejmenším 1 500 rostlinných endemitů. Přítom žádnou z nich v současnosti nepokrývají původní biotopy na více než jedné třetině celkové rozlohy (str. 134). Mnohem častěji než poměrně podrobné červené knihy vydává státní i dobrovolná ochrana přírody červené seznamy druhů či jiných taxonů, které ve zvýšené míře čelí nebezpečí vyhynutí nebo vyhubení (str. 135).

Představ, že druhově rozmanitější příroda vždy funguje lépe než ochuzená, podporoval jeden z otců moderní biologie Charles Darwin. Od začátku 70. let 20. stol. nejdříve matematické modelování, později četné pokusy v umělém prostředí i v terénu naznačovaly, že by uvedený předpoklad nemusel platit. Od té doby se mezi odborníky rozvíjí diskuze (občas přecházející do osobního nebo ideového osočování), zda existuje pozitivní vztah mezi biologickou rozmanitostí, zastupovanou nejčastěji druhovou bohatostí, a fungováním ekosystémů, obvykle modelově vyjádřeným jejich produktivitou. Názor na tento vzájemný vztah proto prošel za posledních 20 let rozmanitými peripetemi a určitě si zaslouží více pozornosti (viz str. 143).

Protože se koncepce ekosystémových služeb stala do značné míry módní záležitostí, až získala podobu určitého zaklínadla, představuje jeden ze stále oblíbenějších a politiky i řídicími pracovníky přijímaných přístupů hodnocení stavu ekosystémů či, chcete-li, diagnostiky krajiny (přírozené procesy podporující život – funkce/fungování ekosystémů – ekosystémové služby), neměla by v příručce ekosystémové ekologie chybět. Ačkoli dnes již kulturní Konference OSN o životním prostředí a rozvoji (UNCED) konaná v červnu

1992 v brazilském Rio de Janeiru, poeticky označovaná jako *Summit o Zemi* (viz *Živa* 2002, 4: 146–149), znamenala pro péči o životní prostředí na naší planetě nepochybný přelom, není na škodu připomenout její dvě pokračování o 10, resp. o 20 let později (*Živa* 2012, 2: 93–96); mimo jiné proto, že tak úspěšná z nejrůznějších důvodů rozhodně nebyla.

Výsledky výzkumů především amerických, skandinávských, nizozemských a australských vědců přinutily v uplynulém dvacetiletí zásadně změnit některé doposud všeobecně uznávané principy ekologie a náš pohled na přírodu. Tuto plíživou revoluci, která však do České republiky zatím příliš nepronikla, označujeme jako „nové“ nerovnovážné paradigma. Místo systému, jenž v ideálním případě tvoří dlouhodobou rovnováhu s vnějšími činiteli a je vnitřně naprogramován, chápeme přírodu jako vysoce dynamickou a proměnlivou mozaiku biotopů, do značné míry ovlivňovanou nejrůznějšími disturbancemi. Protože sousloví ekologická stabilita, které se stalo součástí právního řádu ČR, může naopak vyvolat představu něčeho

2 Biomasa velkých volně žijících býložravců na jednotku plochy bývá v africké savaně vyšší než hmota v ní chovaných hospodářských zvířat. Národní park Niokolo Koba v Senegalů byl zřízen zejména na ochranu velkých savců, jako je buvol krátkorohý (*Synceerus caffer brachyceros*). Jejich početnost ale v posledních 20 letech významně snížili pytláci.

3 Místní požáry představují důležitou část přirozeného vývoje některých lesních ekosystémů. Dálkový průzkum Země je umožňuje sledovat i na velké ploše. Snímek přibližuje shořelý porost v Pikově národním lese v americkém státě Colorado. Snímky J. Plesníka

neměnného, dlouhodobě zakonzervovaného, hovoříme raději o zdravém místo o stabilním ekosystému. Ostatně, P. Kovář se této problematice věnuje v kapitole *Biodiverzita v krajině a ekosystémový přístup*, zařazené do prvního dílu publikace *Ochrana přírody a krajiny v České republice*. Vybrané aktuální problémy a možnosti jejich řešení (Univerzita Palackého v Olomouci 2012).

Nechci vypadat jako staromódní umanutý jazykový purista, ale nemohu opomenout častou připomínku k vysokoškolským učebnicím – nadměrné používání cizích slov i v situacích, kdy máme pro daný výraz v naší libozvučné mateřštině vhodný termín (např. str. 48 – Pacifik, viz str. 142 – *grasslandy*). V některých případech by možná bylo smysluplnější použít zaběhlý překlad (*management* – péče spíše než správa; *land use* – využití území spíše než využití půdy; slovo *půda* má v češtině hned několik významů, mimo jiné jako *materie*).

Podtrženo, sečteno: hodnocená publikace předkládá zájemcům o ekologii plastický obraz hlavních vývojových trendů ekosystémové a krajinné ekologie. Pokud vás zajímá, jakými zákonitostmi se řídí fungování ekosystémů a krajiny, bude vám tato učebnice neocenitelným průvodcem.

Druhé, přepracované a doplněné vydání. Nakladatelství Karolinum, Praha 2012, 166 str. Doporučená cena 190 Kč

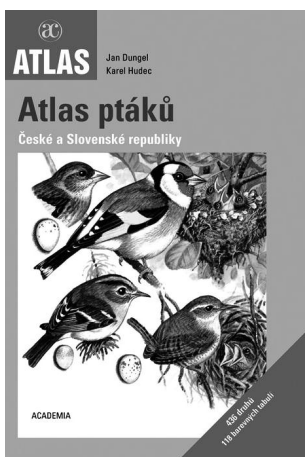

Abiotikózy rostlin: poruchy, poškození a poranění

Václav Kůdela a kolektiv
Václav Kůdela a kolektiv
Edice Živá a neživá příroda
Kniha pojednává o abiotických faktorech vnějšího prostředí, které mohou nepříznivě ovlivnit životní funkce rostlin, tvorbu biomasy, hmotnost i kvalitu rostlinných produktů a ohrozit i jejich životnost. V obecné části jsou tyto faktory řazeny do několika kategorií, ve speciální části se autoři věnují závažným poruchám, poškozením a poraněním během vegetace, sklizně a skladování. Je určena fytopatologům, rostlinným fyziologům,

botanikům, ekologům, rostlinolékařům i studentům.

568 str. – vázaná – doporučená cena 650 Kč

Atlas ptáků České a Slovenské republiky (dotisk)

Jan Dungel, Karel Hudec
Edice Atlasy a Průvodce
Celobarevná příručka pro určování ptáků hnízdících nebo častěji zastížených na území obou států. Na 118 barevných tabulkách je vyobrazeno přes 400 druhů ptáků, informační text k jednotlivým druhům uvádí určovací znaky, typické chování, transkripci hlasů, nejnovější údaje o výskytu, početnosti a stupni ohrožení. Na barevných mapách je znázorněno hnízdní a zimní rozšíření v území, připojeny jsou diagramy výskytu, hlasových projevů a hnízdění.

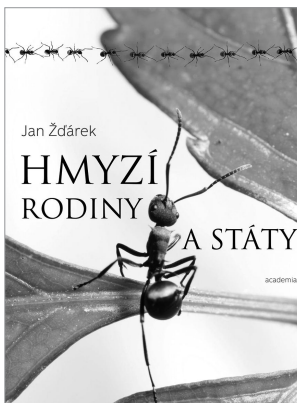
252 str. – vázaná – doporučená cena 250 Kč

Arabský Orient za časů Ameriky

Henry Laurens
Edice 21. století
Tato publikace je volným pokračováním monumentální historické trilogie (její součástí jsou Arabský Orient: arabismus a islamismus v letech 1798–1945 a Blízký Východ ve 20. století). Zabývá se obdobím let 1991–2005 a obsahuje řadu významných dokumentů jako např. rezoluce Rady bezpečnosti OSN, projevy státníků, reakce tisku nebo cenné statistické a srovnávací údaje. Hodnota knihy je tedy trvalá. Přeložila A. L. Novotná.

376 str. – vázaná s přebalem – doporučená cena 395 Kč

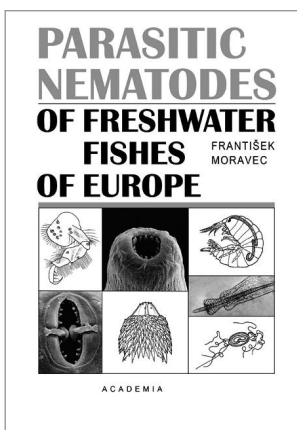

Hmyzí rodiny a státy

Jan Žďárek
Edice Mimo – přírodní vědy
Rozšířené vydání populární knihy o společenském hmyzu Proč vosy, včely, čmeláci, mravenci a termity ... aneb hmyzí státy (nakladatelství ÚOCHB, Praha 1997) z pera entomologa, pedagoga a popularizátora vědy poutavou formou vysvětluje rodinné a společenské chování hmyzu a pavouků pohledem současné vědy. Máme si z organizací hmyzích států brát příklad, nebo jsou odstrašujícím vzorem? Máme v nich snad vidět předobraz

lidské civilizace daleké budoucnosti? Publikaci doprovází bohatý výběr fotografií.

584 str. – vázaná s přebalem – doporučená cena 985 Kč

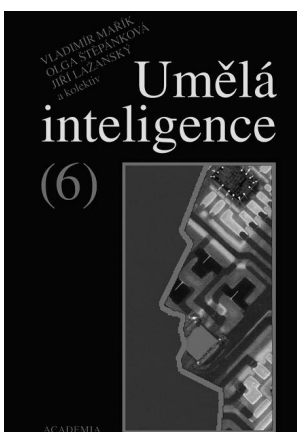

Parasitic Nematodes of Freshwater Fishes of Europe

František Moravec
Edice Mimo – přírodní vědy
Cizopasně hlístice (Nematoda) představují jednu z nejvýznamnějších skupin rybích parazitů, z nichž mnohé druhy jsou značně patogenní a často působí závažná onemocnění, případně hromadné úhyny ryb; některé jsou přenosné i na užitková zvířata a člověka. S rozšiřujícími se chovy ryb a častými mezikontinentálními převozy vzrůstá také význam poznání těchto patogenů. Monografie poskytuje základní údaje a umožňuje

jejich spolehlivou determinaci v podmínkách Evropy.

604 str. – vázaná – doporučená cena 850 Kč

Umělá inteligence (6)

Vladimír Mařík a kolektiv
Edice Mimo – přírodní vědy
Šestý díl knihy je soustředěn na rozpoznávání a automatické zpracování znalostí, zároveň představuje techniky, které hrají při řešení těchto úloh zásadní roli. Blok kapitol se věnuje ontologiím, sémantickému webu a jeho nástrojům, který je prvním uceleným česky psaným textem o této problematice. Navazující kapitoly se zabývají např. automatizací logického dokazování a způsoby reprezentace, získávání i využívání znalostí.

492 str. – vázaná – doporučená cena 495 Kč

Objednávky přijímá:
Expedice ACADEMIA
Rozvojová 135, 160 00 Praha 6 – Lysolaje
tel. 221 403 831; fax 296 780 510
e-mail: expedice@academia.cz

Knihkupectví Academia
Václavské nám. 34, Praha 1, tel. 221 403 840–842
Národní tř. 7, Praha 1, tel. 221 403 856
Na Florenci 3, Praha 1, tel. 221 403 858
Nám. Svobody 13, Brno, tel. 542 217 954–6
Kulturně-literární centrum Academia Ostrava
Zámecká 2, Ostrava 1, tel. 596 114 580

Národní kolo 18. ročníku ekologické olympiády

V neděli 16. června 2013 byly vyhlášeny výsledky národního kola 18. ročníku ekologické olympiády, kterou pořádá Český svaz ochránců přírody, spoluvyhlašovatelem je Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. Soutěže se v Kněžicích na Vysočině zúčastnilo 35 středoškolských studentů zastupujících 12 škol z 10 krajů České republiky. Vítězný tým reprezentoval Slovanské Gymnázium Olomouc. Výsledky na prvních místech však byly velmi vyrovnané. Jen s malou bodovou ztrátou se umístil jako druhý tým z Gymnázia Botičská z Prahy a na třetím místě soutěžící z Gymnázia Zikmunda Wintra Rakovník.

Tématem letošního národního kola byla Noc. Účastníci řešili řadu praktických úkolů souvisejících se střídáním denní

a noční doby, jeho vlivem na rostliny, zvířata a přírodu obecně. Studenti pozorovali a dokumentovali zavírání a otevírání květů rostlin, chytali a určovali noční hmyz, určovali živočichy podle jejich zvuků a přírodniny po hmatu (na snímku), nebo sestavovali po paměti mapu souhvězdí na noční obloze. Své hypotézy podložené pozorováním pak obhajovali před pětičlennou odbornou porotou. Tu nejvíce zaujal různorodý přístup soutěžících k úkolům, jejich rozdílné pojetí a přehledné grafické zpracování na vysoké úrovni.

V 19. ročníku čeká na soutěžící téma Rekultivace a obnova aneb ekologické restaurování. Aktuální informace naleznete na webové stránce www.ekolympiada.cz.

Kontaktní údaje pro předplatitele

SEND Předplatné, s. r. o.
P. O. Box 141
140 21 Praha 4

tel.: 225 985 225
fax: 225 341 425
sms: 605 202 115
e-mail: send@send.cz
www.send.cz

Finále 41. ročníku zlatého listu

Národní kolo přírodovědné soutěže pro děti a mládež proběhlo 17.–23. června 2013 v jihočeských Čimelicích. Soutěž pořádá Český svaz ochránců přírody, 41. ročník spoluvyhlašovalo MŠMT. Znalosti žáků základních škol prověřila finálová soutěžní stezka. Hodnotila se také prezentace celoroční práce pro přírodu. V obou věkových kategoriích zvítězil oddíl Lid Medvědího potoka z Domu dětí a mládeže Olomouc. Blíže na: www.zlatylist.cz.

Kalendář biologa

13.–15. září 2013: Malá africká konference. Zoologická zahrada Jihlava. Zajímaví hosté, promítání z cest a diskuze i nové zážitky. Více na: www.zoojihlava.cz.

21. září 2013: Muzejní sobota na PřF UK v Praze. Od 10 do 17 hod. bude otevřeno Chlupáčovo muzeum historie Země, Hrdličkovo muzeum člověka, skleník Botanické zahrady PřF UK, Mineralogické sbírky a Druhohorní safari. Více na: www.prirodovedci.cz.

27. září 2013: Noc vědců 2013 na téma Energii k poznání. Na řadě míst ČR proběhne program s workshopy, pokusy a přednáškami. Více na: www.noc-vedcu.cz

Foto J. Sibrť

Ceny za vědeckou literaturu za rok 2012

V sále Českého kvarteta zámku v Lužanech u Přeštic byly 17. června 2013 předány Ceny Josefa Hlávky za vědeckou literaturu, Ceny Nadace Českého literárního fondu a Cena Milana Sojky. Slavnostního udílení se zúčastnili i představitelé Akademie věd České republiky v čele s jejím předsedou prof. Jiřím Drahošem.

Ceny Josefa Hlávky za vědeckou literaturu udělují společně Nadace Českého literárního fondu a Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových za původní knižní práci z oblasti vědecké a odborné litera-

tury publikovanou v ČR. Mezi oceněnými za r. 2012 byly dvě publikace Nakladatelství Academia – Přehled hub střední Evropy od Jana Holce, Antonína Bielicha a Miroslava Berana (oblast věd o živé přírodě) a Atlas geometrie. Geometrie krásná a užitečná od Šárky Voráčové a kolektivu autorů (oblast věd o neživé přírodě). Cenu v oblasti lékařských věd získala práce Revizní operace totálních náhrad kyčelního kloubu od Ivana Landora, Pavla Vavříka, Jiřího Galla a Antonína Sosny (nakladatelství Maxdorf).

Cena Nadace Českého literárního fondu za vědeckou literaturu v oblasti společenských věd byla udělena Františku Šmaheľovi, Lence Bobkové a kolektivu za knihu Lucemburkové. Česká koruna uprostřed Evropy (Nakladatelství Lidové noviny).

Cenu Milana Sojky převzal americký muzikolog David Beveridge za práci Zdeňka a Josefa Hlávky – Anna a Antonín Dvořákoví. Přátelství dvou manželských párů a jeho plody v českém a světovém umění (Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky 12/1012). Cena byla zřízena k podpoře rozvoje v oblasti společenských věd a k uctění památky vynikajícího vysokoškolského učitele a představitele nezávislého ekonomického vědeckého myšlení prof. Ing. Milana Sojky, CSc. Udělují ji společně Vysoká škola ekonomie a managementu a Národohospodářský ústav Josefa Hlávky.